

Secundum hoc principium doctrina inter alios s. Irenaei ita habet. Deus primo quidem « secundum suam magnitudinem » id est ex natura sua est « incapabilis » omnibus creatis, nec nisi « secundum dilectionem » i. e. dono supernaturali se praestat visibilem. « Unus igitur Deus, qui Verbo et Sapientia (Spiritu Sancto) fecit et aptavit omnia... secundum magnitudinem quidem ignotus est omnibus his, qui ab eo facti sunt... secundum autem dilectionem cognoscitur semper per eum, per quem constituit omnia... Secundum magnitudinem quidem et mirabilem gloriam nemo videbit Deum, et vivet (Exod. XXXIII. 20.); incapabilis enim Pater: secundum autem dilectionem et humanitatem (φιλανθρωπίαν cf. Tit. III. 4.) et quod omnia possit, etiam hoc concedit iis qui se diligunt, id est, videre Deum, quod et prophetabant prophetae. » Tum vero Irenaeus supernaturalem visionem Dei distinguit tripliciter, visionem scilicet per symbola in theophaniis veteris Testamenti; visionem Verbi in natura humana assumpta, quae utraque est visio per aliud non autem divinae naturae in se ipsa; postremo illam utramque consequitur visio Dei immediate in se ipso, ubi vita aeterna hauritur ex ipsa visione Dei. Primam appellat visionem *per Spiritum prophetiae*, alteram *adoptivam* in Filio, h. e. in humana natura adoptata seu assumpta Filii, tertiam visionem *paternalem*. Manifestatio enim ad extra ab Irenaeo et aliis tribuitur Verbo et Spiritui Sancto (vide de Trin. th. VI. XI. XIII.), et ideo immediata manifestatio Dei in sua natura dicitur manifestatio Patris, in quo ut in fonte ac radice Trinitatis cernitur et Filius et Spiritus. Si ergo iam prima illa visio velut in umbra et altera velut præparatio est supernaturalis, eo

ter cognoscere secundum rationem eius esse, ut in se est; atque hoc ipso non immediate in ipsa sed solum per alind eam cognoscere potest. Atqui haec eminentia divini *Esse*, est essentialis præ quavis substantia creata. Ergo Deus a nulla creatura naturaliter cognoscibilis est immediate in se ipso. Contra vero e. g. angelus inferior licet secundum suum modum essendi cognoscat angelum superiorem, cognoscit tamen eius essentiam ut in se est, quia uterque est ens eiusdem rationis. Vide Caietanum in 1. q. 12. a. 4.

magis tertia, videlicet visio immediata est supra vires naturae creatae, et non nisi per lumen divinum supernaturale impertienda. « Homo etenim a se non videt Deum. Ille autem volens videtur hominibus, quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult; potens est enim in omnibus Deus: visus quidem tunc (in V. T.) per *Spiritum prophetiarum*, visus autem et per *Filium adoptive*, videbitur autem et in regno coelorum *paternaliter*; Spiritu quidem præparante hominem in Filium (1) Dei, Filio autem adducente ad Patrem, Patre autem incorruptelam donante in aeternam vitam, quae unicuique evenit ex eo, quod videat Deum. Quemadmodum enim videntes lumen intra lumen sunt et claritatem eius percipiunt, sic et qui vident Deum, intra Deum sunt percipientes eius claritatem. Vivificat autem eos claritas; percipiunt ergo vitam, qui vident Deum. Et propter hoc incapabilis et invisibilis visibilem se et comprehensibilem et capacem hominibus praestat, ut vivificet percipientes et videntes se » (2) Iren. l. IV. c. 20. n. 4. 5. (al. c. 37.).

c) Hanc doctrinam de invisibilitate Dei propter ipsam eminentiam divini *Esse* super omnia creata ss. Patres complent ac distinctius explicant considerando ipsum modum, quo se habet quaevis cognitio naturalis. Constituunt velut principium per se evidens, quod iam supra (th. X.) ex Gregorio Nysseno, Cyrillo Alexandrino, Dionysio indicavimus, cognitionem omnem, quae quidem *naturalis* sit, hoc ipso esse proportionatam non iam naturae cogniti sed naturae cognoscentis, nec posse esse modum cognitionis naturalis supra perfectionem naturae cognoscentis; perinde enim est dicere *naturale* ac *proportionatum naturae*. Quod ipsum significatur illo axiomate in scholis notissimo: « modus actionis

(1) Massuetus præfert lectionem unius codicis Claromontani « in Filio »; sed alii codices et editio vetus habent « in Filium », quam lectionem etiam contextus postulat: *Spiritus prophetiae* nempe præparabat ad Filium incarnatum, et Filius incarnatus ducit ad Patrem. Cf. s. Basil. de Sp. S. c. 16. 18.

(2) Οὐ ἀχωρητος καὶ ἀκαταληπτος καὶ ἀορατος ὄρωμενον ἑαυτον καὶ καταλαμβανομενον καὶ χωρουμενον τοις πιστοις παρεσχεν.

nis sequitur modum *essendi* » (τοῦ εἰναι); et proinde etiam « omne cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis. » Omnis ergo intellectus quaecumque secundum suae naturae facultatem ac indolem intelligit, ea intelligit secundum modum sui proprii *esse*. Hinc porro intellectus obiecta inferioris ordinis concepit nobiliori modo, quam quo sint in se ipsis, superiora autem sibi suaequae naturae modo accommodat. Deus intelligit omnia in sua essentia tamquam in causa exemplari modo infinite perfecto, angeli naturaliter cognoscunt omnia secundum analogiam suae propriae essentiae, anima humana quamdiu est forma in corpore materiali, obiectum cognitionis sibi proprium et maxime proportionatum habet ens materiale et ab eo ascendit ad cognoscenda spiritualia, quae naturaliter non potest cognoscere, ut in se sunt, sed solum secundum analogiam obiecti sibi proportionati.

Iam vero Deus tota ratione entis modoque sui *Esse* infiniti transcendent omnia creata, ita ut haec sint alterius plane ordinis, et non nisi analogae adumbrationes essentiae divinae. Ergo nullus intellectus creatus, quamdiu secundum proportionem suae naturae cognoscit, Deum concipere potest, ut in se est; nec potest ei Deus esse immediatum obiectum intuitionis.

Non potest Deum cognoscere, ut in se est. Cognoscit enim secundum modum sui proprii *esse*, non secundum modum *Esse* cogniti. Hoc ipso autem Deus non potest esse obiectum immediatum intuitionis pro intellectu creato naturaliter cognoscente. Nam α) quando illud *Esse* simplicissimum est in se ipso obiectum intuitionis, necessario cognoscitur, ut in se est. Imo id verum est generatim de omni cognoscibili, quod in se ipso et non per aliud cognoscitur. Non dicimus, Deum si tamquam causa efficiens immediate tribuit cognitionem sui, eo ipso cognosci ut in se est; sed dicimus, ideam seu perceptionem, quam mens in se efformat et informat ab ipso *Esse* divino tamquam ab obiecto immediato, non posse non esse cognitionem Dei, ut in se est. β) Quia omnis intellectus naturaliter cognoscens habet proprium obiectum sibi *proportionatum*, per quod seu

ad cuius analogiam reliqua omnia cognoscit; idcirco solus intellectus divinus pro obiecto proportionato atque ideo pro obiecto *immediato* intuitionis habet divinam essentiam; omni vero intellectui creato sicut obiectum proportionatum ita obiectum immediatum intuitionis est aliquid creatum, nec nisi secundum eius analogiam atque ideo mediata cognitione Deum intelligere potest.

Doctrina haec integra est ss. Patrum ll. cc. eandemque compendio repetit s. Thomas. « Impossibile est, quod aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. Cognitio enim contingit, secundum quod cognitum est in cognoscente. Cognitum autem est in cognoscente secundum modum cognoscentis. Unde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum suae naturae. Si igitur modus *essendi* alicuius rei cognitae excedat modum naturae cognoscentis, oportet quod cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscentis... Relinquitur ergo, quod cognoscere ipsum *Esse* subsistens sit connaturale soli intellectui divino, et quod sit supra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati; quia nulla creatura est suum *esse*, sed habet esse participatum » S. Th. 1. q. 12. a. 4. Cf. Suarez. Metaphys. disp. XXX. sect. XI. n. 13; de Deo 1. II. c. 9. Videlicet Deus est ipsum *Esse* in omni linea perfectionis atque ideo infinitum et simplicissimum et ex sua essentia necessario actuale; omnis creatura vero est huius infiniti *Esse* analogia adumbratio, ex sese solum in statu possibilitatis, per liberam Dei creationem in actu secundum aliquid perfectionis analogae, secundum gradus vero perfectionum possibilium in indefinitum non in actu sed in potentia; atque ita habens *esse* aliquid participatum omnino alterius diversi ordinis, quam est divinum *Esse* absolutum. Hinc quoniam omnis intellectus, quamdiu relinquitur in suo naturali modo cognoscendi, cognoscit secundum modum sui *esse*, pro quovis intellectu creato obiectum cognitionis, notionibus propriis ut res in se est, solum potest esse aliquid creatum; absolutum vero *Esse* tantummodo cognoscere potest secundum analogiam huius sui proprii obiecti, ideoque non secundum modum ut *Esse* absolutum in se est; atque hoc ipso illud non potest cognoscere.

scere immediate in se ipso sed solum per aliud. Quo tamen perfectius est esse creaturae, h. e. quo propinquior imitatio ipsius *Esse* divini, eo perfectior est eius intellectus et eo perfectior eius modus cognoscendi, ut ex dictis consequitur; atque ideo etiam eo perfectior modus analogiae cognoscendi ipsum *Esse* absolutum.

*Corollarium.* Ex hactenus demonstratis patet, quid respondendum sit ad quaestionem, quam Scholastici paulo recentiores movere, et non omnes uno modo solvere solent: *utrum possibilis sit creatura, cui visio Dei immediata atque hoc ipso intuitio divini Esse ut in se est, foret naturalis.* Imprimis Scripturae et Patres universim affirmant invisibilitatem, et negant naturalem visibilitatem prae omnibus creaturis non solum *historice* ut *factum* in ordine praesenti; sed *metaphysice*, ex ipsa intestina ratione *entis divini*, qua fit ut haec visio intuitiva *soli Deo sit naturalis*. Tum Patres ex diversitate *entis divini* et *entis creati*, atque ex ipsa natura actus cognoscentis rationem ulterius explicant iuxta principium: quidquid (naturaliter) cognoscitur, secundum modum cognoscentis cognoscitur. Hinc obiectum proprium et immediatum cognitionis naturalis, et qua cognoscatur obiectum ut in se est., prae quovis intellectu saltem in ratione *entis* debet convenire cum natura cognoscentis; ex hoc deinde vel in hoc obiecto proprio cognoscuntur omnia reliqua (ut paulo ante diximus): inferiora nimur intelliguntur modo perfectiori quam in se sunt, quae vero tota ratione *entis* sunt supra naturam cognoscentis, cognosci non possunt nisi mediate et secundum analogiam ipsius obiecti proprii cognitionis. Quare creatura, cui naturalis foret immediata intuitio entis divini et ut in se est, deberet esse in eadem ratione *entis* ac est *ens* divinum, atque adeo non esset creatura sed Deus.

Sed si haec ita sunt, qui fit, ut Deus tamen possit creaturam intellectualem supernaturaliter elevare ad intuitivam visionem Dei? Cur Deus non potest creare intellectum cui sit naturalis ille modus cognoscendi, quem potest alteri intellectui creato reddere connaturalem per donum superadditum et supernaturale? Quae in hac difficultate di-

cuntur, praeter plura alia argumenta Ioanni Maiori et non nullis recentioribus Scholasticis, inter quos sunt Ripalda (de Ente supernaturali T. I. disp. 23; T. II. disput. 132. seu ultima, sect. 40.) et Bicanus (in 1. P. Tract. I. c. 9. q. 5.), persuaserunt possibilitatem creatae substantiae *supernaturalis*, ut ipsi appellabant; h. e. substantiae creatae, cui visio Dei beatifica et consequenter dona gratiae, quae creaturis in praesenti ordine existentibus sunt supernaturalia, forent commensurata et naturalia. Nobis vero difficultas proposita, si quid valet, potius probare videtur, ipsam possibilitatem sicut exaltationis ad visionem Dei intuitivam, ita totius ordinis gratiae et sanctificationis supernaturalis solo lumine rationis cognosci ac demonstrari non posse (cf. Suarez 1. II. c. 7. n. 12.). Supposita autem supernaturalis elevationis revelatione difficultas facile solvitur.

1º Proprio sensu et absolute *supernaturalis* est solum ille ordo divinus, qui excedit exigentiam connaturalem et vires omnium naturarum (seu substantiarum) ordinis creati. Si enim *supernaturale* diceretur dumtaxat relative ita, ut quod ordini superiori creaturarum est naturale, sit supernaturalis prae ordine inferiore, multa etiam in praesenti ordine quae theologice et simpliciter sunt naturalia, possent dici supernaturalia relative prae ordinibus inferioribus (e. g. immediata intellectio substantiarum in angelis prae modo cognoscendi in hominibus; vel aliter in hominibus rationalitas prae brutis animalibus); atque ita ipsa notio ordinis vere supernaturalis perturbaretur. Retentâ autem theologicâ verâ notione supernaturalis ordinis, *substantia creata supernaturalis* involvit contradictionem in terminis (vide Suarez 1. II. c. 9. n. 14. 15.).

2º Substantia cuius naturae commensurata esset visio Dei intuitiva, deberet esse in ordine entis divini, atque adeo non esse creatura, ut probavimus; at non ideo evidens intelligitur repugnantia, et ex revelatione cognoscitur repugnantiam nullam esse, ut creatura per qualitates superadditas a Deo elevetur supra creatae naturae exigentiam ad participationem ordinis divini, et nominatim ad participatum modum videndi Deum, qui Deo soli *naturalis*

atque eo ipso omni creaturae *supernaturalis* est. In relationibus quae essent externus favor Dei, id per se facile intelligeretur; quoniam e. g. omnis creatura prae Deo est in conditione servili, adoptio in filium Dei non potest ei esse naturalis, sed est supra exigentiam cuiusvis naturae creatae. At quoniam adoptio divina non sicut inter homines per meram externam relationem, sed per internam transformationem et per dona inherenter constituitur; haec ipsa dona ut *causa formalis* illius supernaturalis dignitatis filii Dei per adoptionem, sunt supernaturalia; et sicut adoptio, ita et dona adoptionis et inde consequens ius hereditatis ipsaque hereditas filiationi respondens nulli creaturae vi ipsius naturae creatae possunt esse debita. Hoc autem non impedit, quominus dona ipsa sint aliquid a Deo effectum in creatura, et hoc sensu aliquid pertinens ad ordinem creatum; sed quoniam dona eadem sunt formalis causa talis assimilationis, participationis et unionis cum increato, quae nulli substantiae creatae ex suis principiis congenitis sit proportionata ac debita; propterea et hoc tantum sensu dona sunt *ordinis divini*. Sic e. g. si rem explicemus ex supremo gradu supernaturalium, nulli naturae creatae potest ex suis nativis principiis convenire, ut sit natura propria personae divinae; hoc enim soli naturae divinae insitum est. Quando igitur Verbum naturam humanam sibi propriam fecit, haec unio est supra proportionem ac debitum non solum humanae sed cuiusvis naturae; eodemque modo supernaturalia sunt dignitas, iura et dona, quae ex hac unione consequuntur et debentur naturae sic unitae cum persona divina. Nihilo tamen minus haec sunt aliquid a Deo effectum in natura creatâ et unitâ. Simili autem modo intelligenda et explicanda est ratio *supernaturalis* in unione per gratiam, et per gratiae ultimam perfectionem in visione beatifica; quamvis haec unio cum illa altera hypostaticâ non identica sit sed solum analoga.

Discrimen supernaturalitatis in creata ipsa substantia, ubi ea repugnat, et in donis superadditis, ubi actu obtinet, ita explicat Suarez. « Substantia inferior non potest per se ipsam participare id, quod est proprium superioris; ha-

bere autem essentiam divinam pro obiecto visibili maxime proprio et connaturali est proprium Dei, quatenus substantia eius est intellectus eius, et ideo non potest convenire substantiae creatae ex vi suae naturalis virtutis. At vero accidentia sunt instituta (i. e. haec est propria interna ratio accidentium) ad perficiendas substantias et ad supplendum defectus earum, et ideo per accidentia superaddita participare potest inferior substantia aliquo modo id, quod est proprium superioris. Eo vel maxime, quod in unaquaque re primum fundamentum et quasi mensura omnium proprietatum connaturalium est propria substantia, et ideo in ipsis terminis involvitur repugnantia (1), cum dicitur *substantia supernaturalis*. At vero accidentia adduntur substantiae, et quando ab extrinseco veniunt, non est necesse, ut omnino commensurentur imperfectioni eius rei, in qua recipiuntur; sed possunt esse participationes altioris naturae, et ex obiecto vel aliunde habere perfectionem suam; non est igitur similis ratio.» Suarez I. II. c. 9. n. 15. Vide Ysambert. in I. P. q. 12. disp. IV. Uno verbo dicendum est: Deus omnipotens potest in sua creatura operari donum gratuitum, quod sit supra debitum cuiusvis creaturae; sed non potest efficere creaturam, cui huiusmodi donum sit debitum, quia donum *huic creaturae* debitum, quod simul sit *omni creaturae* indebitum (*supernaturale*), evidenter repugnatiā involvit.

(1) Hac sola ratione Ripalda et qui cum ipso sentiunt, convinei non possent; concedunt enim mensuram proprietatum esse substantiam; sed ponentes ipsam substantiam in se supernaturalem dicunt, eo ipso illam esse commensuratam proprietatibus, quae non ipsi tali substantiae sed omnibus substantiis naturalibus forent supernaturales.